

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
(εκτός Β2)

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

A1. β.

- A-1
B-3

Β. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ

B1.

Ο Αριστοτέλης χωρίς περιστροφές και περιττές εισαγωγές αρχίζει την εξέταση των θεμάτων του κάνοντας λόγο για την πιο βασική έννοια σχετικά με τα «πολιτικά», την «πόλιν». Με τη χρήση **παραγωγικών συλλογισμών** (πᾶσαν πόλιν) και αντλώντας **παραδείγματα** από την πραγματικότητα (ὁρῶμεν) επιχειρεί να δώσει τον πρώτο ορισμό της έννοιας «πόλις» στα Πολιτικά. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «πόλις» είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ἢ πασῶν κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Είναι «ἡ κοινωνία ἢ πολιτική», μια κοινωνική οντότητα τέλεια («κοινωνία τέλειος πόλις»), η οποία πέτυχε την ύψιστη αυτάρκεια («πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας»), συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή, υπάρχει όμως για να εξασφαλίζει την καλή ζωή εκ φύσεως («γινομένη μὲν τοῦ ζῆν ἔνεκεν, οὔσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν»).

Αναλυτικότερα, στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε: **το προσεχές γένος** (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και **την ειδοποιό διαφορά** της (specifica differentia). Το **προσεχές της γένος**, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινα οὔσαν»). Ειδικότερα, η λέξη κοινωνία παράγεται από το ρήμα κοινωνῶ, που σημαίνει στην αρχαία ελληνική ἔχω ἢ κάνω κάτι μαζί με άλλον (ἢ με άλλους), συμμετέχω (παίρνω μέρος) σε κάτι μαζί με κάποιον άλλον (ἢ με κάποιους άλλους). Έχοντας υπόψη τη σημασία του ρήματος καταλαβαίνουμε καλύτερα και τη σημασία της λέξης κοινωνία, η οποία είναι μια ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν, συνεργάζονται σε κάποιες ενέργειες ἢ συμμετέχουν σε κάποιες διαδικασίες ἔχοντας έναν κοινό σκοπό, ένα επιμέρους ἢ καθεμιά συμφέρον (εξάλλου, γι' αυτόν το σκοπό ἔχει συγκροτηθεῖ ἡ κάθε κοινότητα:

ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν). Για παράδειγμα, οι ναυτικοί (η κοινότητα των ναυτικών) επιδιώκουν την απόκτηση χρημάτων ή κάτι ανάλογο, όσοι πολεμούν μαζί επιδιώκουν την απόκτηση χρημάτων ή τη νίκη ή την κατάκτηση μιας πόλης. Επίσης, η «πόλις» περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ἀναπτυξη ὅλων των δυνατοτήτων του ἀνθρώπου. Ὑψιστος σκοπός της ὑπαρξῆς της είναι το κοινό ἀγαθό, η συλλογική και ατομική εὐτυχία των μελών της.

Η **ειδοποιός διαφορά** της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από τις ὁμοιές της ἔννοιες, είναι το ἀγαθό στο οποίο ἀποβλέπει. Εἰδικότερα, το ἀγαθό στο οποίο ἀποβλέπει, που είναι η εὐδαιμονία των πολιτῶν, είναι το ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τα ἀγαθὰ των ἄλλων κοινωνιῶν και μ' αὐτὸ η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτῶν. Αναλυτικότερα, οἱ ἐπιμέρους μορφές κοινωνικῆς συνύπαρξης περιέχονται στην πολιτικὴ κοινωνία, είναι μέρη της και ὑποδεέστερες ἀπὸ αὐτήν. Σε πρῶτο στάδιο η ἀνθρώπινη κοινωνία παρουσιάζεται ὡς οἶκος ἢ οἰκία, ὅπου ἀπὸ φυσικὴ ἀνάγκη συνδυάζονται αὐτοὶ που δεν μπορούν να ζήσουν ὁ ἕνας χωρὶς τον ἄλλον (ὅπως ὁ ἄρρεν και τὸ θῆλυ)· ὁ οἶκος ικανοποιεῖ τὶς καθημερινές βιοτικῆς ἀνάγκες του ἀνθρώπου. Σε δεῦτερο στάδιο η ἀνθρώπινη κοινωνία παρουσιάζεται ὡς κώμη, που αποτελείται ἀπὸ περισσότερες οικογένειες και ικανοποιεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐφήμερες βιοτικῆς, και ἄλλες ἀνάγκες του ἀνθρώπου, ὑψηλότερες (πνευματικῆς), ὅπως για παράδειγμα τὴν ἀνάγκη για λατρεία του θεοῦ και τὴν ἀνάγκη για ἀπονομή δικαιοσύνης. Ὁ οἶκος και η κώμη είναι οἱ πρῶτες κοινωνικῆς οντότητες, οἱ ὁποῖες ἔφτασαν ἐξελικτικὰ σε ἕνα τρίτο στάδιο, τὸ "τελικό" (τέλος), με τὴν ολοκλήρωση τῆς μορφῆς τους· αὐτὸ τὸ τρίτο στάδιο είναι η πόλις – κράτος, ὁ ὑψηλότερος τύπος κοινωνίας, που ικανοποιεῖ ἀκόμα πιο ὑψηλές ἀνάγκες του ἀνθρώπου (τὶς ἠθικῆς ἀνάγκες). Ἀφοῦ οἱ ἐπιμέρους κοινότητες στοχεύουν σε κάποιο ἀγαθό, στοχεύει και αὐτὴ στο σπουδαιότερο ἀγαθό, στην εὐδαιμονία ὅλων των μελών της, στο ἀγαθό που ἀφορὰ ὄχι τὸ παρὸν ἀλλὰ ἅπαντα τὸν βίον. Η λέξη εὐδαιμονία (εὖ + δαίμων) σημαίνει ἀρχικὰ τὴν εὐνοία του θεοῦ, ἐπομένως είναι κάτι που δεν τὸ πετυχαίνει ὁ ἀνθρώπος μόνος του, ἀλλὰ του τὸ δίνει ὁ θεός (κάτι ἀνάλογο σημαίνει και η λέξη εὐτυχία, ὅπου πρόκειται για κάτι που τὸ δίνει ἡ τύχη). Πριν ἀπὸ τον Ἀριστοτέλη, ἀσχολήθηκαν και ἄλλοι φιλόσοφοι (ὁ Ἡράκλειτος και ὁ Δημόκριτος) με τὸ περιεχόμενο του ὄρου διατυπώνοντας τὴν ἀποψη ὅτι η εὐδαιμονία δεν προέρχεται ἀπὸ τὸ θεῖο, ἀλλὰ τὴν ἔχει ὁ ἀνθρώπος μέσα του και μόνο ἀπὸ τὶς δικές του πράξεις θα τὴν κατακτήσει ἢ ὄχι. Ὁ Ἀριστοτέλης με τὴ σειρά του ὀρίζει τὴν εὐδαιμονίαν του ἀνθρώπου ὄχι ὡς κατάσταση ἀλλὰ ὡς ἐνέργεια τῆς ψυχῆς με τους κανόνες τῆς τέλειαις ἀρετῆς (ἢ εὐδαιμονία ἐστὶ ψυχῆς ἐνέργεια τὶς κατ' ἀρετὴν τελείαν. Τα παραπάνω ἀφοροῦν τὴν εὐδαιμονίαν ὡς ὑπέρτατο ἀγαθὸ στον ἠθικὸ βίον του ἀνθρώπου. Ὡστόσο, για τον Ἀριστοτέλη η εὐδαιμονία είναι και ὁ προορισμὸς τῆς πόλεως (τὸ ὑπέρτατο τέλος τῆς) και αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ φιλόσοφος ταυτίζει τὸ ὑπέρτατο για τὸ άτομο με τὸ ὑπέρτατο για τὴν πόλις ἀγαθό. Οἱ παραγωγικοὶ συλλογισμοὶ με τους ὁποῖους ἀποδεικνύεται ὅτι η πόλις είναι η τελειότερη μορφή κοινωνίας και ἀποβλέπει στο ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τα ἀγαθὰ είναι οἱ παρακάτω: 1ος Παραγωγικὸς Συλλογισμὸς :

1η προκειμένη: κάθε κοινωνία – μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σε ένα αγαθό «πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν»

2η προκειμένη: η πόλη-κράτος είναι μια κοινωνία – μορφή κοινωνικής συνύπαρξης «πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν»

Συμπέρασμα: η πόλη-κράτος αποβλέπει σε ένα αγαθό «πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται».

2ος Παραγωγικός Συλλογισμός :

1η προκειμένη: κάθε κοινωνία – μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σε ένα αγαθό «πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν»

2η προκειμένη: η πόλη-κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης, γιατί εμπεριέχει όλες τις άλλες μορφές κοινωνίας «ἡ πᾶσῶν κυριωτάτη καὶ πᾶσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»

Συμπέρασμα: η πόλη-κράτος αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά «τοῦ κυριωτάτου πάντων»

Ο σκοπός της πόλης – κράτους είναι όχι μόνο το ζῆν, αλλά το εὖ ζῆν – η ευδαιμονία, με υπέρτατο αγαθό την αὐτάρκεια. Η λέξη αὐτάρκεια παράγεται από το επίθετο αὐτάρκης (<αὐτός + ἄρκεω-ῶ), που δηλώνει αυτόν που είναι σε θέση να καλύπτει ικανοποιητικά τις ανάγκες του μόνος του, με δικές του δυνάμεις, χωρίς να εξαρτάται οικονομικά από άλλους. Στην ηθική του Αριστοτέλη η αὐτάρκεια είναι το γνώρισμα του αγαθού που το κάνει να είναι μοναχό του τέλειο και δίνει στον άνθρωπο το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο· εδώ, στην πολιτική φιλοσοφία, η αὐτάρκεια της πόλεως είναι το υπέρτατο αγαθό και ταυτίζεται με την ευδαιμονία των πολιτών (με το εὖ ζῆν). - Αὐτάρκης είναι η πόλις που μπορεί να έχει τα αναγκαία, μόνη της, με δικές της δυνάμεις και πόρους· η ανεξάρτητη, αυτή που δε χρειάζεται εξωτερική βοήθεια για να καλύψει κυρίως τις υλικές (αλλά και τις ηθικές, τις πνευματικές και τις κοινωνικές) ανάγκες της. Δεν υπάρχει τίποτε που να το χρειάζεται ο πολίτης και να μην μπορεί να του το προσφέρει αυτή η πόλη – κράτος: του προσφέρει και το ζῆν και το εὖ ζῆν, την ευδαιμονία.

- Μια πόλη - κράτος έχει αὐτάρκεια, αν έχει τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αν διαθέτει δύναμη· αν έχει σύστημα χρηστής διοίκησης και ευνομίας· αν διαθέτει εύφορα εδάφη, που εξασφαλίζουν πλούσια προϊόντα· αν βρίσκεται σε καλή γεωγραφική θέση, που εξασφαλίζει αποτελεσματική άμυνα και εύκολη διακίνηση προϊόντων.

B2. ...

B3

Οπτική- ὀρῶμεν
Σύσταση- συνεστηκυῖαν
Λάθος- ἀλήθειαν
Δοχείο- ἐνδέχεται
Ποδήλατο- πολύποδα

B4

1-β

2-β

3-α

4-α

5-β

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Σωκράτη, κατά πάσα πιθανότητα για όλα τα δημιουργήματα της φύσης είναι ίδια η εξέλιξη, και για τα φυτά της γης και για τα υπόλοιπα ζώα και για τον άνθρωπο· και, όσον αφορά στα φυτά, πάρα πολύ εύκολο για εμάς, που καλλιεργούμε τη γη, είναι αυτό, δηλαδή, πριν φυτέψουμε, να προετοιμάσουμε στην εντέλεια τα πάντα, ακόμη και το ίδιο το φύτεμα· όταν, όμως, το φυτό αποκτήσει ζωή, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού/ για αυτό που φύτεψε είναι και μεγάλη/πολλή και δύσκολη και σκληρή. Φαίνεται, λοιπόν, ότι το ίδιο συμβαίνει και σε σχέση με τους ανθρώπους· και (το) συμπεραίνω από τη δική μου περίπτωση και (ισχύει) στις άλλες· γιατί, πράγματι, για εμένα πιο εύκολο από όλα έχει σταθεί το να φυτέψω ή να γεννήσω – όπως θέλει ας το πει κανείς – αυτό το παιδί, η ανατροφή του, όμως, είναι και δύσκολη και γίνεται συνέχεια με φόβο από εμένα, που φοβάμαι για αυτόν.

Γ2. Στο απόσπασμα «δοκῶ γάρ μοι ... αὐτὸν σοφὸν ποιήσει» ο Δημόδοκος εκφράζει στον Σωκράτη τη δυσαρέσκειά του για την απαίτηση του γιου του να μαθητεύσει δίπλα σε κάποιον από τους σοφιστές. Αναλυτικότερα, ανησυχεί γιατί ο γιος του, ακούγοντας τους συνομηλικούς του να αγορεύουν με πάθος, τηρώντας τους κανόνες που τους διδάσκουν οι σοφιστές (*τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ δημοτῶν*), δείχνει υπερβάλλοντα ζήλο (*ἐζήλωκεν*) και ζητά επιτακτικά από αυτόν (*μοι πράγματα παρέχει*) να φροντίσει να βρει κάποιον από τους σοφιστές, για να του δώσει χρήματα (*καὶ χρήματα τελέσαι τινὶ τῶν σοφιστῶν*), ώστε να του παραδώσει μαθήματα και να τον κάνει σοφό (*αὐτὸν σοφὸν ποιήσει*), όπως ο ίδιος πιστεύει. Επομένως, ο Δημόδοκος φοβάται ότι ο γιος του θα πέσει θύμα του σοφιστικού κινήματος, όπως και πολλοί άλλοι νέοι στην Αθήνα εκείνης της εποχής.

Γ3.

ἔχειν: σχέσ,

ῥᾶστον: ῥάδιον-ῥᾶον,

ἀγεννής: ἀγεννοῦς,

ἐπιθυμεῖ: ἐπιθυμείν,

τὸ ἄστυ: τὰ ἄστυ,

καταβαίνοντες: καταβησόμενοι,

πάλαι: παλαιότερον,

ἐπιμεληθῆναι: ἐπιμεληθέντων,

οἷστις: οἵτινες

Γ4.

α.

τὸν αὐτόν: ομοιόπτωτος, ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη **τρόπον**

τούτο: Υποκείμενο στο ρήμα **γίνεται**

ὀνομάζειν: Υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα **δεῖ**, τελικό απαρέμφατο, υποκείμενα τινά/ἡμᾶς (ετεροπροσωπία)

πάντων: γενική διαιρετική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο ῥᾶστη

εἰς τὸ ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της κατεύθυνσης (κίνησης σε τόπο) στη μετοχή **καταβαίνοντες**.

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο του ρήματος παρέχει

σοφόν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο **αὐτόν** μέσω του συνδετικού ρήματος **ποιήσει**

β. Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι **ἢ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτω/ἐκείνω πάνυ τούτων φοβοῖ/φοβοίη.**